

SÖZCÜKTE ANLAM – I

Çok Anlamlılık

- ❖ Bir sözcüğün zamanla değişik anlamları ve kavramları karşılar hâle gelmesine **çok anlamlılık** denir.
- Halk **dilin**in günebakan ismini verdiği bu çiçek, güneşe âşıktır.
(.....)
- Dalgaların yığıldığı kumlar körfezin ağzında bu **dili** oluşturmuş.
(.....)
- Hiçbir zaman onların arasına katılabilecek bir **dil** bulamadım.
(.....)
- Çocuğun **dili** şişmiş, ağzında dönmez olmuştu.
(.....)
- Terazinin sol **dili**, az yukarı bakıyordu.
(.....)

Gerçek Anlam

- ❖ Sözcüğün, söylendiğinde akla gelen ilk anlamıdır.
 - ❖ Buna, sözcüğün **temel anlamı**, **konuluş anlamı**, **başat anlamı** veya **sözlük anlamı** da denir.
 - Programdan önce saçlarını taradı, kravatını taktı.
-
-
- Ayağı kayınca düşüp elindeki bardağı kırdı.
-
- Yanımda şemsiyem olmadığı için epey ıslandım.

Yan Anlam

- ❖ Sözcüğün ilk anlamından çok uzaklaşmadan kazandığı yeni anlamdır.
 - ❖ Yan anlamın genelde temel anlamla biçimsel veya işlevsel bir benzerliği vardır.
 - ❖ Buna sözcüğün **yakıştırma anlamı** veya **kullanım anlamı** da denir.
 - Uçağın **kanadı** kopmuştu.
-
-
- Üzerindeki gelinliğin **kuyruğu** epey uzundu.
-
-
- Kavanozun **ağzını** güzelce kapatmalısın.
 - Masanın **ayaklarındaki** vidalar gevşemiş.
 - Yeni kiraladıkları ev şehrin **göbeğindeydi**.

Mecaz Anlam

- ❖ Sözcüğün, gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlamdır.
- ❖ Mecaz anlamdaki sözcük temel ve yan anlamın dışında tamamen yeni bir anlam kazanır.
- Proje ödevini hazırlamak için dergideki makaleleri **taradı**.
- Kalbimin **kırılmasına** sen sebep oldun.
- Sözlerini **tartarak** söylersen sevinirim.
- Okullarının açılmasını **iple çekiyorum**.

NOT

Yan anlam ile mecaz anlamın farkına dikkat edilmelidir. Yan anlamda kullanılan kelime genellikle **somut** anlamlı iken mecaz anlamda kullanılan kelime **soyut** anlamlıdır.

Terim Anlamı

- ❖ Bir bilim, meslek, spor veya sanat dalıyla ilgili özel anlamlar yüklenmiş sözcüklere denir.
- ❖ Her alanın ya da mesleğin kendine özgü terimleri vardır.
- ❖ Enlem, meridyen, plato, kutup, ekvator...
(.....)
- ❖ Üçgen, açı, kenarortay, dikdörtgen, kare, prizma...
(.....)
- ❖ Skeç, tekst, rol, dekor, suflör, perde, oyun, prova...
(.....)
- ❖ Hücre, fotosentez, inorganik maddeler...
(.....)
- ❖ Doktor, hasta, eks olmak, stetoskop, kalp, acil...
(.....)
- ❖ Genk, **notaları** öğrenmek için hafta sonu kursa gidiyor.
- ❖ Ameliyat öncesi hastaya **narkoz** verildi.
- ❖ **Hâkim**, herkesin sessiz olmasını istedi.
- ❖ Hakemin **ofsayt** kararını doğru bulmuyorum.
- ❖ Kaptan "Yelkenler **fora**!" der demez Boğaz'ın derin sularına açıldık.

NOT

Bazı sözcüklerin terim olup olmadıkları ancak kullanıldıkları cümleden anlaşılabilir.

- ❖ Oyunun tüm **perdeleri** alkışlar içinde geçti.
(.....)
- ❖ Lütfen pencereyi açıp **perdeyi** kapatır mısın?
(.....)
- ❖ Üçgenin iç **açıları** toplamı 180 derecedir.
(.....)
- ❖ Olaya benim **açımdan** da bakar mısın?
(.....)

SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

Eş Anlamlı Sözcükler

- ❖ Yazılışları ve okunuşları farklı, anlamları aynı olan sözcüklerdir.
- ❖ Eş anlamlı sözcüklerin biri yabancı kökenlidir. Çünkü genellikle bir dilde aynı kavramı karşılayan iki sözcük yoktur.

ahenk – uyum	edebiyat – yazın	biçem – üslup
done – veri	demeç – beyanat	edilgen – pasif
egoist – bencil	ağdalı – süslü	esin – ilham

NOT

Bir sözcüğün eş anlamlısı cümlede kazandığı anlama göre değişir.

- ❖ O, çok iyi biridir, tam bir kara gün dostudur.

Yakın Anımlı Sözcükler

- ❖ Aynı anlamı taşıyor gibi görünen fakat temelde aynı anlamı taşımayan sözcüklerdir.

fırtına – kasırga

azımsamak – küçümsemek

- ❖ İnsanlara **yanlış** bilgiler vermeniz doğru değil.
- ❖ Bu gazetede bazen **yalan** haberler çıkıyor.

Yakın anlamlı sözcüklerin birbirinin yerine kullanılması bir anlatım bozukluğu oluşturur mu?

Eş Sesli (Sesteş) Sözcükler

- ❖ Yazılışları ve okunuşları aynı, anlamları farklı olan sözcüklerdir.

- ❖ Onun en sevdiği çiçek **güldü**.

(.....)

- ❖ Küçük çocuk uzun süre **güldü**.

(.....)

- ❖ Ben ceketini şu mağazadan **yüz** liraya aldım.

(.....)

- ❖ Gölde biraz **yüz** istersen, rahatlırsın.

(.....)

- ❖ Çocuğun yüzünde çiller çıkmış. (.....)
- ❖ Suyun yüzünde yapraklar vardı. (.....)
- ❖ Sen ne yüz­süz bir insansın. (.....)

NOT

Ortak köklü sözcükleri eş sesli (sesteş) sözcüklerle karıştırmamaya dikkat etmeliyiz.

- ❖ İki kutu **boya** bu odaya yeter. / Yarın akşam bu odayı **boya**.

NOT

Yazılış ve okunuşlarında küçük de olsa farklılıklar bulunan sözcükler sesteş değildir.

- ❖ adet / âdet ❖ kar/ kâr ❖ âşık/aşık

Karşıt (Zıt) Anımlı Sözcükler

- ❖ Anlamca birbirinin karşıtı olan, birbiriyle çelişen sözcüklerdir.
- ❖ Gel demesi kolay, git demesi zordur.

NOT

Bir sözcüğün olumsuz, o sözcüğün karşıtı değildir.

Sözcük	Karşıtı	Olumsuz
girmek	çıkma	girmemek
tatlı	acı	tatsız

NOT

Zıtlık yani karşıtlık sözcüğün cümlede kazandığı anlama göre değişebilir.

- ❖ Bu elbise bana **bol** geldi. (.....)
- ❖ Yemeğe baharatı **bol** kat. (.....)